

Nasljeđivanje zemlje i usitnjavanje obiteljskih posjeda u Vinodolu u 19. stoljeću

Katica Barbarić*
Sanja Škrkatić, prof.**

UDK/UDC 94(497.572Vinodol)"18"
Stručni članak – professional paper

* Grižane, HR-51244 Grižane

** Centar za kulturu *Dr. Ivan Kostrenčić*,
Trg Stjepana Radića 3, HR-51260 Crikvenica,
ured@kultura-crikvenica.hr

Članak govori o načinu života velikih obitelji s više bračnih parova koje su živjele u mjestu Grižane-Belgrad u Vinodolu (Hrvatsko primorje) do konca 19. stoljeća, a neke, s manjim brojem članova i do Drugoga svjetskog rata. Rad se temelji na osobnim sjećanjima suautorice Katice Barbarić o pričama koje je slušala u djetinjstvu. Velika zadružna gospodarstva, na kojima je zajedno živjelo i radilo nekoliko generacija jedne obitelji, u njenom djetinjstvu već su bila stvar prošlosti. Sjećanje na takav način života još postoji u usmenoj tradiciji stanovništva mjesta Grižane-Belgrad. U nazivima pojedinih mjesta i zaselaka sačuvana su prezimena i obiteljski nadimci koji nose trag nekadašnjih velikih obiteljskih zajednica.

U 19. stoljeću u Vinodolu je već prevladavalo privatno vlasništvo, a pravo nasljeđivanja imali su podjednako i muški i ženski članovi obitelji. Sa svakom novom generacijom zemljišne parcele sve su se više smanjivale, što je pogoršavalo uvjete života obitelji te je raslo siromaštvo. Zato su stanovnici Vinodola nastojali smanjiti i usporiti usitnjavanje zemljišnih posjeda prilikom nasljeđivanja. Jedan od načina bila je novčana isplata barem jednoga člana obitelji. U članku su prikazana dva pravna dokumenta o nasljeđivanju u obiteljima Stipaničić (iz 1855.) i Šarar (iz 1891.) iz mjesta Grižane u Vinodolu. Na primjeru ta dva dokumenta vidimo slično nastojanje da se smanji broj nasljednika, odnosno provede samo nužna dioba zemlje.

Ključne riječi: Grižane-Belgrad, Vinodol, velike obiteljske zajednice, usitnjavanje zemljišnih posjeda, nasljeđivanje, 19. stoljeće

Uvod

Način življenja stanovništva vinodolskoga kraja bio je veoma težak u prošlosti. Kao u cijeloj Hrvatskoj i u Vinodolu se nekada živjelo u velikim obiteljskim zajednicama na dosta velikim imanjima, a glavni poslovi tih obiteljskih zadruga bili su poljoprivreda, stočarstvo i vinogradarstvo. Više generacija jedne obitelji živjelo je pod istim krovom, na jednom ognjištu, *pod jednim dimom*, radeći u zajedničkom domaćinstvu, na zajedničkoj zemlji. Sve što se posjedovalo u takvoj zajednici bilo je vlasništvo cijele obiteljske zadruge, svih njezinih članova. Ovakve zadruge u Hrvatskoj postojale su u 19., a ponegdje i do sredine 20. stoljeća (Galović 1969). U Vinodolu također opstaju u nekim oblicima do sredine 20. stoljeća (obitelj Šarar-*Matini* u mjestu Šarari). Za takav oblik zajedničkog života u Vinodolu koristili su se različiti nazivi poput *jak lumer*, *dobar kmet*, *veliki kmet*, *velika familija* ili *dobro gospodarstvo*, dok se izraz zadruga vrlo malo koristio.

Slika 1. Grižane – motiv sa stare razglednice, iz zbirke Muzeja Grada Crikvenice

Ovaj rad temelji se na sjećanjima suautorice članka Katice Barbarić (rođene 1935. godine) te na dvama dokumentima o nasljeđivanju, sačuvana u njezinoj obitelji. Sama se još sjeća kazivanja svojih predaka, prije svega mame i drugih starijih sumještana koji su bili rođeni i živjeli potkraj 19. i početkom 20. stoljeća. U to vrijeme u Vinodolu su već gotovo potpuno nestale velike zadrugne porodice u kojima je sva imovina, uključujući zemljište, bila zajed-

nička. Diobom, odnosno osamostaljivanjem članova tih velikih obitelji, najčešće sinova s njihovim užim obiteljima, započinje proces usitnjavanja zemlje koji traje sve do današnjih dana.

Odvajanjem i osamostaljivanjem uže obitelji počele su raspolagati svojom imovinom onako kako su znale, neke spretnije, a neke su se teže snalazile u novim uvjetima samostalnosti. Neke su obitelji imale manje djece, pa su bolje živjele, dok je život obitelji s više djece na malom komadu zemlje bio znatno teži.

Zemlja je značila opstanak obitelji, a kako su parcele zbog nasljeđivanja bivale sve manje život je postajao sve teži. Siromaštvo je mnoge Vinodolce, među njima i Grižance, natjeralo na ekonomsku migraciju. Dalje dijeljenje kroz nasljeđivanje dijelova tih imanja produžilo je proces usitnjavanja zemljišnih parcela i pridonijelo siromašenju stanovništva. Ljudi su se u takvim situacijama snalazili na različite načine kako bi usporili proces usitnjavanja posjeda. Nije bio rijedak slučaj da se barem jednoga člana obitelji novčano isplati kako bi se zemlja dijelila na što manji broj nasljednika. To ilustriraju dva pravna dokumenta o nasljeđivanju u obiteljima Stipaničić (1855.) i Šarar (1891.) iz Grižana, koje donosimo u ovome članku.

Grižansko-belgradska naselja

U ovom članku Vinodol se pojavljuje kao zemljopisni pojam koji, za razliku od povijesnog Vinodola, obuhvaća prostor doline Vinodol, longitudinalne udoline u zaleđu Grada Crikvenice. Vinodol obuhvaća brojna sela i zaselke i četiri veća naselja¹ među kojima je Grižane-Belgrad. Do 1953. godine u Općini Grižane-Belgrad² sa sjedištem u Grižanama bilo je 17 sela i 40 zaseoka, koji su uglavnom nosili prezimena žitelja tih mjesta (Balas 2004:18). Ovo upućuje na nekadašnje velike obiteljske zajednice u kojima su dugo živjeli članovi istoga prezimena. Da bi se pojedine obitelji razlikovalo, nadijevali su im nadimke, bilo po nekom zanimanju, kakvoj osobini ili po nečem drugom, a često su se nadimci dobivali po imenu nekog od istaknutih predaka. Nerijetko su se mladići priženili u neku obitelj, pa onda, na primjer u mjestu Barci nailazimo ne samo na prezime Barac, nego i prezimena Škiljan, Zoričić, Kostrenčić.

¹ Drivenik, Tribalj, Grižane-Belgrad i Bribir

² Općina se gasi 1953. godine.

Na grižanskoj strani nalaze se sljedeća mjesta i zaseoci (Balas 2004:18):

<i>mjesta</i>	<i>zaseoci</i>
Grižane	Žafaranići i Banija
Marušići	Maršilije
Franovići	Šmiti i Hreljci
Mavrići	Jelenčići, Modruna i Katnari
Barci	Peska, Blažičevići i Bartići
Šarari	
Saftići	Blata
Miroši	Papići
Dolinci	Kovači, Srkoći i Bani
Kamenjak	Rupi i Barci

Na belgradskoj strani nalaze se sljedeća mjesta i zaseoci (Balas 2004:18):

<i>mjesta</i>	<i>zaseoci</i>
Belgrad	Bijondići
Baretići	Gobići
Antovo	Balasi
Vele Bašunje	Cikovići
Blaškovići	
Kostelj I	Mužinići (Dolčići), Juričići, Vojvodići, Zajam, Rošići, Gaj, Tulići, Bolješići, Barbarići, Pećinovi, Pilaši, Balasi i Pelići
Kostelj II	Karlići, Golci, Melehi, Katunari, Mužinići i Gladi

Tablice su izrađene prema podatcima iz knjige *Zabralске Bure* (Balas 2004:18) uz dodatne podatke Katicе Barbarić.

Gotovo u svim selima i zaseocima, nakon podjele velikih zajednica na manje obitelji, osim prezimena, sačuvani su i specifični obiteljski nazivi kao nadimci koji se sve do danas koriste. Katica Barbarić sjeća se još iz djetinjstva tih nadimaka. Oni su velikim dijelom potekli od imena davnih predaka, ali su često nastajali i na druge načine. Nadimak Glavarovi odnosi se na dio obitelji Šarar iz sela Šarari, koji ukazuje na jednog pretka ove obitelji koji je bio glavar sela³. Neki su nadimci vezani za zanimanja predaka, poput nadimka Opančari za obitelj Miroš, čije su sve loze nazivali zajedničkim nadimkom Matičevi. Nadimci najčešće imaju posvojni oblik, kao: Kuzmini, Petrovi, Bar-

³ Glavari su upravljali vinodolskim selima sve do konca Prvoga svjetskog rata.

tolovi. U svim mjestima sačuvali su se ti stari obiteljski nadimci po kojima se i danas prepoznaju članovi određene obiteljske grane. Kao primjer u nastavku navodimo obiteljske nadimke i prezimena u jednom dijelu mjesta i zaselaka grižansko-belgradskog kraja.

<i>mjesta i zaseoci</i>	<i>obiteljski nadimci</i>
Šarari	obitelj Šarar: Matini, Petrovi, Antini (ove tri obitelji zvali su i Nežići); Glavarovi; Žubričić; Jovanovi; Jurini; Varelkini; Polići; obitelj Miroš: Matičevići i Opančari; Repčevići; Šalvestrovi; Babini; Mikulini; S potoka
Saftići	Agnini; Mlikarovi; Mihini; Brnčevići; Aničini; Andrijaševići; Kuzmini; Lugarovi; Jožini; Spotokovi; Tuličići; Pulini; Stričevići; Pavini; Vikini; Zblaćane
Miroši i Papići	Mikini; Colići; Šelari; Vickovi; Martinovi; Petrovi; Brnčići; Bartolovi; Andrini; Melehi; Medvidovi; Brozini
Barci	Barini; Speskovi; Zgorice; Bartolovi; Burnjakovi; Kovačevići; Šostarovi; Mudračevići; Matijini; Zrakini; Ivančevići; Zoričići; Zvonkine; Kostrenčići; Franini; Kumini; Lušini; Juričići; Zavrta; Stipini; Savići; Jovankini; Sučevići; Tonkini; Zumekini; Maršilijini; Radini; Kojini; Matijevići; Kotorkini; Škiljanovi; Grgićevići; Bartići; Blajčevići; Gustini
zaselak Jelenčići	obitelj Marušić: Spod hrasta; obitelj Hreljac: Hreljčevići
Mavrići	Bunčari; Zgoričari; Mondini; Strgini; Jelini; Matejkini; Lozini; Zgajari; Vinarovi; Krešini; Merikini; Karlini; Katnari; Klementini
zaselak Modruna	obitelj Lušičić: Belaji (Beli); Juričići; Kokorovi; Novački
Franovići	Doljnji; Šmitovi; Ulijane; Čuki; Vickovi; Sremičini; Hreljci
Marušići	obitelj Barac: Kotižini i Pandurovi; Maršilijevi; Jerčinovičevići; obitelj Marušić: Maričići; obitelj Barac: Hunjci; obitelj Marušić: Puhovi; Rozini; Lovrenčevići i Dangubini
Grižane	Žafaraničići; obitelj Mavrić: Poštarovi; Brnići; Haramijini; obitelj Marušić: Margini; obitelj Bačas: Fabini; Dorane; Polići; Golčevići; Brnčići; Blaževići; Martinovi; Kepčevići; Tičakovi; Črnić; Klarini; Dalini; Lizini; Andričevići; Sobolovi; Kinkele; Jakovčevići; Papići; Filipini; Čuvarovi; Čuški; Blaži; Pavini; Bakarkini; Muževići; Femini; Bilježnikovi; Mižnjarovi; Prodanovi; Zbanije; Matulinovi; Lukčevići; Čačini; Škapulari; Mihini; Mikočići; Milkičini
Dolinci	Štifani; Laričići; Jurišini; Malinaričići; Likaričići; Kovači; Banovi; Srkoći
Kamenjak (Rupi)	Perini; Šlikići; Loličići; Dorane; Črnić; Barini; Klementini; Blaževići; Mihini; Šimini; Snezovi; Marmiličići
Kamenjak	Matičići; Komadine; Laričići; Malinaričići; Matičevići; Crnić; Grgini; Tomini; Lušini
Kamenjak (Barci)	Šalvestrovi; Ujčići; Marijini; Dovičići; Bankari; Franičići
Belgrad	Bijondičevići; Franuli; Barinjini; Tekutovi

Tablicu izradila Sanja Škrgatić prema podacima dobivenim od Katice Barbarić.

Naveli smo samo jedan dio nadimaka koji se i danas koriste kao bliža oznaka pojedinih obitelji. Dobar dio tih nadimaka vuče podrijetlo iz davnih vremena, ali je danas nemoguće odrediti kada su nastali i kako. Pojedine obitelji imaju više nadimaka. Tako na primjer obitelj Katice Barbarić rođene Lušičić svi su u Grižanama nazivali Nežićima. Među Nežićima pojavljuje se još nadimaka: Antini, Petrovi i Matini, po kojima su bili poznati uglavnom u okviru uže sredine zaseoka u kojem su živjeli, dok su ih u drugim mjestima znali kao Nežiće. Nadimak je obitelj dobila po snahi Neži, podrijetlom Slovenki koja se u prvoj polovici 19. stoljeća udala za lugara, pretka obitelji Šarar. Spomenuta tri nadimka: Antini, Petrovi i Matini ukazuju na imena trojice braće Antu, Petra i Matu koji su se odvojili i sa svojim užim obiteljima izišli iz zajedničke obitelji, ali više nije moguće utvrditi kada je ta zajednica razvrgnuta.

Način života u velikim zadružnim obiteljima u Vinodolu

Život u Vinodolu sve do početka 19. stoljeća bio je organiziran u okviru većih obiteljskih zajednica u kojima su živjeli svi srodnici povezani obiteljskim vezama. Obilježje tih zajednica bio je zajednički život, rad te zajedničko odlučivanje i upravljanje cijelim imanjem koje je bilo vlasništvo zajednice. O zajedničkom radu svih članova odlučivao je starješina kuće, odnosno *glava familije*. Bio je to najčešće najstariji član zajednice, djed, otac ili najstariji među braćom. Sve se radilo prema dogovoru, a starješina, odnosno gospodar zajednice, imao je mnogo veće brige i odgovornosti od svih ostalih jer je organizirao sav posao.

Katica Barbarić, rođena u Grižanama, još se i sama sjeća priča o življenju u tim obiteljskim zajednicama u kojima je živjelo četiri do pet generacija ljudi. Najčešće su takvu veliku obitelj činili roditelji s dva do tri sina s njihovim ženama i djecom. Prema sjećanju Katice Barbarić, u zaseoku Šarari u obitelji Šarar, koju su svi zvali Matini, prije Drugog svjetskog rata zajedno sa svekrvom živjele su dvije snahe, svaka s jednim djetetom. Muževi su im otišli na rad u Južnu Ameriku i više se nisu vratili jer su se tamo ponovno oženili i zasnivali obitelji. Ova mala zajednička obitelj potpuno se ugasila sredinom 20. stoljeća. Sin je poginuo u Drugom svjetskom ratu, a kćerka je umrla poslije rata od posljedica tuberkuloze.

Ovo je primjer tek jedne manje obitelji proširenog oblika sastavljene od dviju nuklearnih (osnovnih) obitelji (usp. Čapo Žmegač, 2001:498). Primjera velikih kućanstava s mnogobrojnim ukućanima Katica Barbarić se ne sjeća, ali još pamti priče o njihovom postojanju koje je čula u svojoj obitelji i od starijih sumještana.

U velikim zajedničkim obiteljima vladala je sloga i poštovanje među svim članovima, pa i danas stariji Grižanci znaju reći: *Samo sloga kuću gradi, a nesloga razgrađuje*. Disciplina je bila od presudne važnosti za zajednički život. Svi su dobro znali što se smije, a što se ne smije. Nitko nije mogao planirati svoj život kako mu se hoće, nego onako kako nalažu pravila kuće i zajednički dogovor. Djecu se već od malena učilo radu i odgovornosti prema zajednici. Dogovor i poslušnost bile su osnova načina življenja i temelj odgoja djece. Ako su ukućani bili neposlušni, lijeni, svadljivi i imali neke druge mane, gospodar bi sazvao kućni razgovor i znao zaprijetiti da će ih ostaviti pa neka se sami snalaze. Kako su bili nespremni za samostalan život, najčešće bi se izmirili jer je to bilo u zajedničkom interesu.

Gospodar kuće morao je prednjačiti u svemu, pa i u poslu. Ako je rekao: *Ajde, hote na delo!* onda je to gospodarstvo slabo napredovalo, ali ako je rekao: *Ajde, gremo za delon!* svi bi zajedno krenuli na rad. Bilo je važno da svi znaju kako svaki član podjednako doprinosi svojim radom boljem životu cijele obitelji. Tada su se svi trudili da što bolje obave posao. Obično se na večer određivalo što će se raditi narednog dana. Ako su u kući živjela dva-tri sina s obiteljima, red i rad odnosio se na svakog člana.

Svekrva je bila glavna gospodarica. Određivala je koja će od snaha što raditi, što će se kuhati, a imala je glavnu riječ kod svih poslova u kući. Za vrijeme jela na čelu stola sjedio je gospodar i uz njega odrasli, dok su djeca sjedila za malim stolom na malim klupicama ili stolčićima. Prije jela morali su se svi pomoliti, a gospodar bi blagoslovio hranu. Za vrijeme jela malo se razgovaralo, ali nakon jela bilo je raznih dogovora koji su bili od koristi obitelji. Jelo se najčešće iz jedne zajedničke zdjele. Ako je za ručak bilo meso, tada bi ga gospodar rezao i raspoređivao svima na jednake dijelove, ali nije dijelio hranu, već je to činio onaj kojeg je on zadužio za taj posao.

Dijeljenjem velikog gospodarstva na više manjih brzo je nastao nemir, nesigurnost i nadasve zabrinutost kako organizirati novo domaćinstvo s malim brojem članova obitelji i sa znatno manjom količinom zemlje. Mlađi članovi željeli su se odvojiti od velike obitelji nadajući se da će slobodnije živjeti. Međutim, kad su se odvojili, često se rađao strah jer mnogi nisu znali odakle početi raditi, kako organizirati obitelj, kako privrediti dovoljno hrane i sredstava za život. Svi su bili bezbrižniji dok je netko drugi u domaćinstvu vodio brigu o budućnosti i organizaciji obitelji. U velikoj zajednici imali su sigurnost i osjećaj da se netko brine o mladima i nedovoljno iskusnima za vođenje kuće i domaćinstva. Želja mladih članova da postanu samostalni gospodari dovela ih je do toga da najčešće nisu znali sami organizirati i razviti gospodarstvo. Bio je to preveliki teret i bilo je dosta nesnalaženja. Od malenih parcela zemlje nije se više moglo živjeti kao ranije, pa se neminovno mijenjaju životne

prilike. Nastaju poteškoće jer nije bilo očekivanog velikog prihoda i sve teže se moglo živjeti samo od zemlje.

Nakon odvajanja život se svima temeljito izmijenio. Pojavljuju se neimaština i siromaštvo. Mnogi muškarci su tada počeli razmišljati o odlasku za poslom po svijetu jer su u tome vidjeli jedinu mogućnost zarade i osiguranja pristojnog života obitelji. Brojni Vinodolci odlaze u druge zemlje na privremeni i povremeni rad, a započinje i trajno iseljavanje. U početku odlaze u europske zemlje: Mađarsku, Rumunjsku, Češku, Austriju, Francusku i druge zemlje. Kao dobrim zidarima, kamenarima i klesarima nije im bio problem naći posao te su brzo postali poznati kao vrsni i vrijedni majstori radeći čak i na izgradnji cesta i željezničkih pruga. U 19. stoljeću u potrazi za zaradom masovno su odlazili u Južnu i Sjevernu Ameriku, Kanadu, Afriku, čak i daleku Australiju.

Zaraza vinove loze filokserom, odlazak ljudi u Prvi svjetski rat, pa i potres 12. ožujka 1916. godine dodatno su pogoršali uvjete života u Vinodolu. Zbog masovnog odljeva radno sposobnih ljudi vinodolske obitelji gotovo su opustjele. Teško je bilo ostaviti obitelji s djecom kao i cijelo gospodarstvo, ali u to vrijeme to je bio jedini izlaz da se ljudi maknu od siromaštva i krenu u svijet za zaradom. Nažalost, mnogi se više nikada nisu vratili u svoj kraj i svojim obiteljima. Ostali su zauvijek u stranom svijetu. Odlazile su i cijele obitelji i trajno napuštale svoja vinodolska ognjišta. Međutim, mnogi od njih su materijalno i dalje pomagali svojim obiteljima i slali im novac te su se neki pod stare dane vratili doma u svoja mjesta. Bilo je i povratnika koji su donosili zarađeni novac i ulagali ga u obnovu svojih imanja. Počele su se zidati nove kuće na kat s dimnjakom, kupovati štednjaci, najprije tzv. *koze*, a kasnije veći s kotlom za grijanje vode. Sobe se opremaju industrijski izrađenim namještajem i općenito poboljšava se kvaliteta života.

Nasljeđivanje nepokretne imovine u drugoj polovici 19. stoljeća

Vinodolci su se najviše bojali usitnjavanja gospodarstva, *lamera*, jer se dobro znalo da samo veliko domaćinstvo i dobro obrađena zemlja mogu pružiti stabilnost i nahraniti obitelj. Samo je veliko gazdinstvo bilo cijenjeno i uzor svima jer je pružalo sigurnost i dobre uvjete života svim članovima. Unatoč tome već u 19. stoljeću, a i ranije, počela su se u Vinodolu usitnjavati veća gospodarstva, a imetak dijeliti između članova obitelji. Zemlju se nasljeđivalo oporučno po smrti vlasnika imanja ili u obliku *dote*, miraza prilikom sklapanja brakova. Pravo nasljeđivanja imali su podjednako i muški i ženski članovi obitelji. U nastavku članka donosimo dva dokumenta iz 19. stoljeća nastala u Grižanama, koji pokazuju kako su Vinodolci unatoč neminovnom smanjiva-

nju zemljišnih parcela uslijed nasljeđivanja, ipak nastojali svim nasljednicima osigurati dobar život. Kad god je to bilo moguće, novčano bi isplatili jednoga od nasljednika, koji bi bio zbrinut na neki drugi način. Tako se nastojalo usporiti proces usitnjavanja zemlje.

Jedan primjer dijeljenja obiteljskog imanja vidi se iz oporuke Andre Stipaničića sastavljene 18. veljače 1855. godine. Nasljeđuju ga četvorica sinova i unuk. Kuću ostavlja sinu koji se brinuo o njemu do njegove smrti, dok ostalo imanje (*imućtvo*) dijeli među trojicom sinova i unukom. Zanimljivo je kako rješava nasljeđe četvrtog, najstarijeg sina, kojeg je priženio u bogatu vinodolsku obitelj Maršilio te ga naziva njihovim posinkom. Njega formalno isključuje iz diobe svoga imanja, ali svojim nasljednicima, dakle preostaloj trojici sinova i unuku nalaže da četvrtoga sina isplate iznosom u novcu, svaki u jednakome iznosu od 30 fointi. Tek nakon te isplate Andre Stipaničić dopušta svojim nasljednicima da među sobom podijele zemlju (*... sav moj starinski imetak grunta moga...*).

Najstarijem sinu, dakle, ne ostavlja zemlju jer je njega već zbrinuo (*... pošto ja njega na dobar grunt priženio sam...*). Time je smanjen broj nasljednika zemlje, pa su i njihove naslijeđene parcele bile veće, što je značilo da će njihove obitelji imati veći prihod i bolje uvjete života.

Oporuka Andre Stipaničića napisana je na sedam stranica, a u nastavku donosimo njen faksimil i transkripciju uvodnog i završnog dijela oporuke.

O p o r u k a

U ime presvetoga Trojstva Otca + i Sina i Duha svetoga Amen – zgovarajući ja Andre Stipaničić kanim dobe svoje 85 letta star pri dobroj i zdravoj pameti moje od prave i dobre, te neprisiljene volje moje, odlučio sam danas od moga imućtva sledećim i nepogovorenim načinom odrediti poslie smerti moje sve nepovoljne zgode med mojih sada živućih trih sinih i četrtim unukom mojim Andriom svako doba i pred svakim poštovanim Sudom i Slavnim Poglavarstvom udaljiti moći, ovako upisati dajem i ne drugačije.

Mome sada najstariem sinu Ivanu, a posinku u Maršilia, imade brat Lizo i Antun i Blaž, sini moji, te i unuk moj Andre, od očinstva i starine njegove pripadajućega mu imitka moga, kao poslie smerti moje pripadajući mu del u gotovom brojenu novcu sa 120 for. velim jednu stotinu i dvadeset forinti dobro tekućega novca splatiti; time on tada potpunoma splaćen ostaje, pošto ja njega na dobar grunt priženio sam sa umićom i vrednosti mojom, i time tako sakoga ovoga brata za platiti pripada po 30 for. d. t. novca.

(...)

23. *Blago, pohištvo i okruti, sve što je takovoga, imaste sin Loizia sin Antun i unuk Andre moj, jednako podeliti.*

24. *Ostali pako sav moj starinski imetak grunta moga imate sin Lizo, sin Antun, sin Blaž i unuk Andre moj jednako bratinski podeliti, kada prvo sina moga Ivana u Maršili i zeta sa 120 for. potpunoma splate.*

Tvarskim ovu moju zadnju odluku ovako zrečenu pred zdola upisati svedoki sa zlamenjem s. Križa.

U Grižana dne 18. veljače 1855.

*x Andre Stipaničića
oporučitelja*

Svedoki

x Bartol Marušić

x Ivan Stipaničić

x Grgo Papić

x Mate Gašparović Mikin

x Ivan Mavrić starešina

*Napisao
Jos. Radočaj
starešina obć.
svedok*

Prijepis Oporuke Andre Stipaničića od 18. veljače 1855. godine, pročitao: Ivan Barbarić.

Slika 2. Svatovi na izvoru Bačevo 1909. godine. Zbirka Centra za kulturu Dr. Ivan Kostrenčić.

Oporuka

U ime pravegoga Trojstva Otca i Sina
i Duha sv. i svetoga Kamen - zgovarajući
Andre Stipaničići Nomin Dobo svoji 35
Letta star, pri dobroj i zdravoj pameti
moje, od prave i dobre, te neprizivljene Volje
moje, od ličnosam danas od moza jmnictva se
želim i nepogovorenim Nominom obrediti
za prošle Smrti moje sve neprovaljane Lga
med mojih sada još živućih teih Sinika i
kćerim Nominom mojim Andreom svako Do
i pred svakim postovanim Sudom, Slavom
Poglavarstvom udajziti moji, svako up
sati dajim, i ne drugaiče.

1. Nomin sada najstariom Sinu Ivanu, a
ninku u Marsilia, imade brat Lito i
tun i Blaz, sinu moji, te i unuk moj
Andre, od oimstva i starine njegove po
padajuega mu Sinika moza, kao prošle
Smrti moje pripadajuii mu Del u gotovom
krajem Novca sa 12000 melim Seana Nov
i svadeset forinti dobro četkuiceg Novca spla
ti, kime on tada pripunomal splacien'ork
poslo ja njega na dolax Geunt perimiosam
sa mnicom i vrednosti mojom, i time kako
svakoga ovoza Brata sa platiti pripoda'po
i. h. Novca.

2. Brato terosvalu Sinu u Gugim Sella
priat'jurnostom, koji Nupiosom od pokoj
Guine Barica - ostavljam i darivam mojom
somnom starinjueom Sinu Velkoravu i Lito

Slike 3.-9. Faksimil oporuke Andre Stipaničića od 18. veljače 1855. godine.
U vlasništvu obitelji Barbarić, Grižane.

Kao znaš meni skazate ljubavi; i prigledbe, u starosti moje.

3. Moje, Simu Blažiu, Antunu, i Umiku Blažiu ostavljam; daci vam, svim kima skup na jednake raddelenje prošle smrti moje, u južnoj Kupovini, imenovati Jovana Varta, ostav: Tomu Lemju.

4. Moje sva imanja u kući starinjućem Simonu Velješaku, Lovisiju kao znaš ljubavi prigledbe, mimo ostale braće, ostavljam; i ovu pogovoreno daci vam, ostav: tois: dva komada na Njivi sa pristajimstvo, sva ova Kupovina moja, od Jalkova Gasparovica Kupljen.

5. Istomu Simonu Lovisiju ostavljam još ter i pucerićome, smištju, ostav: kao: pod Grad, listom sa pristajimstvo ova Kupovina moja od pokraj: Lukke Malinara skazano na Kupljen.

6. Mojoj Nevešti Agniji ostavljam; daci vam moju Kupovinu Guvino pod Grad, od Mate Šipina Kupljen. Ovoj daci vam sa prigledbu moju, i ovu, mojoj pokraj: Gasparovici Karatu, te na smrti date joj hač smertne.

7. Laxa u Telemišju u Gori ostavljam; daci vam Simonu Blažiu, i Umiku Blažiu, daci vam paju Varti na ovoj mojoj Kupovini u Lučini, koja jim ostaje mirta Ciringia i isto ova Tršćenica.

8. Mirta ovoja Laxa i Varka ostavljam i

- darivam, mome sinu Loiziu, Antunu sinu
za stajaj Vars na Javocu, i tu suu Trava
u okolo Varta moja ovu Kupovinu od po
Matia Blaxa.
9. Za ovoj: Sen Kosu Kupovinu moja od po
Stanka Koprivice Martinova, ostalgam, i
niram, Antunu. Loiziu sinu obim mo
daja ovu dva brata na polovicu proste mo
soresti, potele.
10. Lax u Slavtiah ostalgam, i darivam
ičicim u mojim sinom. Loiziu Antunu,
zu, i Umku Andicu na jednako bratinski
naredenje ovu ovu Kupovinu od Lioru Kuplj
11. Jovina ovim u ma sinu ostalgam, i dariva
am u mojim sinom. Lax u Laderu o
prijateljstvo om u jednako bratinski Dele pro
liti.
12. Dolac, Kupovinu moju, nekla ovi ovi pro
icim u sinu moji jednako bratinski, potele.
13. Dolac za stajaj isti ovi u sinu omi. Kalko
ji pro Cistom, hoću da jednako potele.
14. Dva redica orat. korovete Famlje u Broncu
krata, ostalgam, i darivam mome Umku
Matiu sinu Loiziu, Kalko mome moju
sinu darovale p.
15. U Dobrovi orato. Lero. Komada ostalgam
jedan Komad najbolaji sinu Antunu, drug
Komad Koprivice sinu Loiziu, treći
Komad spod Matia Gasparovica M.K. ostalgam
Umku Andicu, i sinu mome Blaxu i
sinu Antunu de Patoka, ka se moji s.
Hillinom Gasparovici — ovu

moja Kupovina u pok. Gallone Gappanovic
 Kupovina, ovako, ja ovako sa selo u prosidov
 prošle smetli moje preuzeti imam, ostavljaj

16. Mome Šim Loisiu, ostavljaj i darivam
 mu moju Senariu do Certe, Rožnja o. mo
 stroškov uirnosam na starinskom temelj
 ova Senariu ostavljaj, darivam ja moju
 ostalih ovih bratini, o.ome Šim Loisi
 relega varloga, budući ja sluju pr edelo
 u šerica franca sam Kupio sam, se ov
 um, radi one, meni do graba dužne postpo
 i ljubavi moji, ipak ostaviti u manjke
 ti nemogu - palaj Dužni moji.

17. Napomena. Kuiu pr edelu, Kupovina mo
 i onli, Kupovina Kuiu starinski nlo
 skadai - se pristojanstvom Dvora, ostaloga
 inade Šim Loisio, Šim Anton, i Šim Bla
 imenito Unuk Andreu, sin moja p: Šim
 Mate, jednako prideliti bratinski, o.ve
 reicijom Kupovina i starim moji.

18. Mo Unuk moj Andre o.ome mome
 m Loisiu u ovih Kuiu gori, del
 spunsia, tata dužni ostaje Šim Lito, mo
 sin isto o riako Kuiu u Dalinac moji u
 Mateu, složno navimiti i udeliti, poma
 i post Kuiu je i prvo onli, stala, i sa pr
 stojanstvom Dvora u negda udelata d
 i post Kuiu postavlja.

19. Mo starinski Dug obitelji ato:

Matin Marmiriu Mat. 32/-
 Strojarni Umakoru 10/-
 Torinju Ruzinju + Trage 6/-
bita 48/-
 utim icerdescriosam foristi, kojih imade
 Sin Lito, Anton i Blaz, te, umakoru
 myj, skupa jednako splatati.

20. Na Dan smrti moje, imade ^{me} Sin Lito, i
 i Blaz - te, umakoru, polag obicaja, mala
 postena na omi Dost se s. Missam, spirov
 vspuenniti dati, i svako Letto ot mens, i s.
 vrid sazujih polag usuguvnosti u Malitvici
 s. Missa spomenniti i imiti dati, neprejm
 si.

21. Vrsto sursvatu Zemlju imovratu Drona
 u Dobrovi, ostavljam pod 20/- ili za 20
 Missa, svaka po 1/-, ja imada: Lito, i
 Blaz, i umakoru, i ingmilla, ot mada
 splatiti, na jedan pmt, pralei smrti, i myj
 Koji Kantsans Mave ta mens, i myj pmt
 gospodariću, a nevlartito, i za myj pmt
 pmtu se odlatiti imadu, polag moza
 Kanjenja. Ako sve ova brata, nebi ho
 svako slozno oov myj na Karu pmtu
 na jedan pmt sveziti, dati, tade nalatim
 me tim Lixim, da reversi ovo Kato ka
 sam, komu, pralei, i de tomja, u ovom
 umitju se pristigamstvom ot Drona
 i tati imade, i tati se naprasvati.

23. Blago i pohištvo, i stvari, koje su je sa ko-
imade Sin Leticia, sin Anton, i urok An-
moy, jednako podijeli.

24. Svakako svu moju stvarnu i imovinu
moja, imade Sin Leticia, sin Anton, sin Leticia
i urok Andre, moji jednako bečinski podijeli
kada, perao čina moja Ivana u Maršale
Leticia sa 100 fl. pri primanju oplata. -
Ivančinu svu moju stvarnu i imovinu ovu
ko uvidim pred odolu upisati u knjizi
Hramnogara s. Prava. U Gledana d.
15. veljače, 1855.
Svedeki: Andre Hipamirica
opreuzelja.

* Bartol Marinić.
* Ivan Hipamirica. upisat
* Grgo Lapić. Jos. Dabčić
* Petar Gajdanić mlđ. stvarnopol-
* Tome Marinić starina. Svede

Dostaviti. Kaze dan 28. veljače, 1855. predli gornji
Ladjuška, je opreuzelji svu pri primanju oplata
ako. Poradi roditelji, i u ovom Bečlogu ve-
tinja moja više puka uvidim, i po mem Olu
nešto pravda i pohištvo, koje pohištvo, juli no
Sin Leticia sam pletio je o ovom dobitku - u
jam i darovan. Ujenu beč. Dolac La Vichon
I sa sam prištajastvom, sa Kerievim moju
ka, nagrada više uvidim pohištvo, sa im. Olu
Sviti moju, jedino Sin Leticia moju otačko
Svedeki: * Bartol Marinić, * Ivan Hipamirica

+ Goro Bapri, + Mate Gaperović, +
 m. Meveri stariji.

Ante Gaperović
 Oprosnik
 Po mumi J. Gaperović
 stariji
 Sudac

Dražanajno Bratja Stipančići sa svojih 4000 upisanih
 ostavština svoj najstariji oca Andrija Stipančića
 Priznajuju i svoje dugove udavice i
 Kad svoj imena i prisiljena stinu senarica
 palovica i dalac ka verhom imamo diti
 4 jednaka dela a palovica senarica se
 ne 3 dela medju Blakem antunom i andrijom
 a palovica dođe k samom stinu
 ka klijenima ostaje i svoje prave
 procele odupljano.

Sudac
 u Grivanich dne 16/ 858

X Stjepan Corić	X Blak Stipančić
X Jamne Šaverić, nasljednik	X Antun Stipančić
na mumi	X Andra Stipančić
Filip Baprić	X Lejla Stipančić
Jos. Štambur	na mumi
	Filip Baprić
	stariji

Isplaćivanjem u novcu jednoga od nasljednika nastojalo se usporiti usitnjavanje zemlje. Na taj su način parcele ostajale ipak nešto veće, ali su takvi dogovori nasljednicima donosili nove brige i obveze jer se povećavao financijski pritisak na i tako siromašne obitelji. Ponekad se drugu stranu nije moglo odmah isplatiti, nego se određivao višegodišnji rok, što vidimo iz sljedećeg primjera dosta složene ženidbene pogodbe, koja je sklopljena 1891. godine prilikom udaje Jelene Šarar.

*Danas bi medju Marijom
ud. Šarar pokoj. Ivana Antunova u ime svoje
i u ime svoje mal. kćeri Jelene, te
Stjepana Šarara kao sututora mald.
Jelene, ter Petra Lušičića Stjepano-
va iz Kamenjaka, u ime svoje i mald.
sina Mikule Lušičića sa jedne strane
i druge strane Tome Mavrića
Bartolova iz Mavrići sada u Šarari,
sklopljena i utanačena dobrovoljna
i neoporeciva slijedeća*

P o g o d b a

I.

*Ponajprije obećaju Jelena Šarar
pokoj. Ivana Antunova, te Mikula Lušičić Pe-
trov da će u sveti brak stupiti i dana
18. siečnja 1891. (prve) vjenčati se, te
jedan drugome obećaju medjusobnu lju-
bav i štovanje.
Petar Lušičić otac te Marija Šarar
mati i Stjepan Šarar sututor pristaju
na ovaj brak, koji je sklopljen njihovon
privolon.*

II.

*Marija Šarar kao tutorica i Stjepan
Šarar kao sututor mald. Jelene Šarar,
budući nisu oni u stanju dati svojoj kćeri
odnosno šticećenici, ma baš nikakva mira-
za, a druge strane što zet Marije Šarar-
Toma Mavrić Bartolov živi šnjima u
zajednici, te podupira nju i djecu i što se
obvezao dati novčani trošak svatbeni za
mald. Jelenu te u gotovom 160 fr. jednovato
šest deset forinti, te ustupiti njoj u cielosti parcelu
br upisanu u z.z. br. 208 občine Grižane*

zvanu "Suha", doljnji del što se medji sa Stiepanom Šarar, toga mi u ime rečene mal. Jelene Šarar ustupljamo, izručujemo i dajemo u neograničeno vlasništvo rečenomu Tomi Mavriću Bartolovu vas dio nekretninah upisanih u z.z. br 208. občine Grižane, što mal. Jelenu Šarar prema uručbenici slav. kr. kot. suda u Novom od 11. studena 1886. br. 4137/1886. IV. 98/1885. pripada, osim diela gori rečene parcele pod br. pa dozvoljujemo Tomi Mavriću da može taj na nju pripadajući dio po odobrenju ove pogodbe po nadarnom sudu, u gruntov. knjigu na svoje ime prepisati.

III.

Ja Toma Mavrić Bartolov prima u vlasništvo dio imutka što spada na mald. Jelenu Šarar i koji je upisan u z. z. br. 208 občine Grižane, i obvezuje se za mal. Jelenu Šarar platiti vas običajni svatbeni trošak, nadalje obvezuje se mal. Jeleni Šarar odnosno suprugu budućem nje Mikuli Lušičiću ili nasljed. njihovim u gotovom svotu od 160 f. jednovato šest deset for. – i to roku od tri godine naime u studenu 1891. – 50 f. u studenu 1892. 50 f. a god. 1893. u studenu 60 f isplatiti. Nadalje pristaje da ostane u celosti dio par cele br. zvane "Suha" na mal. Jelenu Šarar. Napokon obvezuje se dati njoj običnu robu i škrinju.

IV.

Ja Petar Lušičić u ime svoje i sina Mikule odustajem od svakog prava na daljnji dio imutka što bi imao na Jelenu Šarar pripasti, osim što je naznačeno u točki II. i III. ovog ugovora, jedino zahtievan, da u slučaju smrti Jelene Šarar pa makar i nebi imala djece mojim sinom Mikulom, da parcela "Suha" i tražbina od 160 f. jednostošezdeset f. – ostaje njegovo vlasništvo / sina Mikule / a u slučaju da moj sin Mikula prije svoje žene Jelene sada Šarar umre, razumjeva se da tada to sve pripada Jeleni Šarar.

V.

Mi Marija Šarar i Stiepan Šarar u ime mal. Jelene Šarar privoljujemo na postavljene uvjete po Tomi Mavriću u toč. III i na postavljene uvjete po Petru Lušičiću u toč. IV. Nadalje dozvoljujemo u ime mald. Kate i Julike Šarar, da predaje vas dio parcele br. zvane "Suha" samovlasništvo mald. Jelene Šarar, pa dozvoljujemo da gruntov. na svoje ime prepíše.

VI.

Na ovu pogodbu pristaju u svoj celosti i iza kako je pročitana i raztumačena sve stranke, te ju u znak svestranog odobrenja pred svjedoci potpisase, odnosno podkrižase time da je ova pogodba u dva jednaka primjerka izdana.

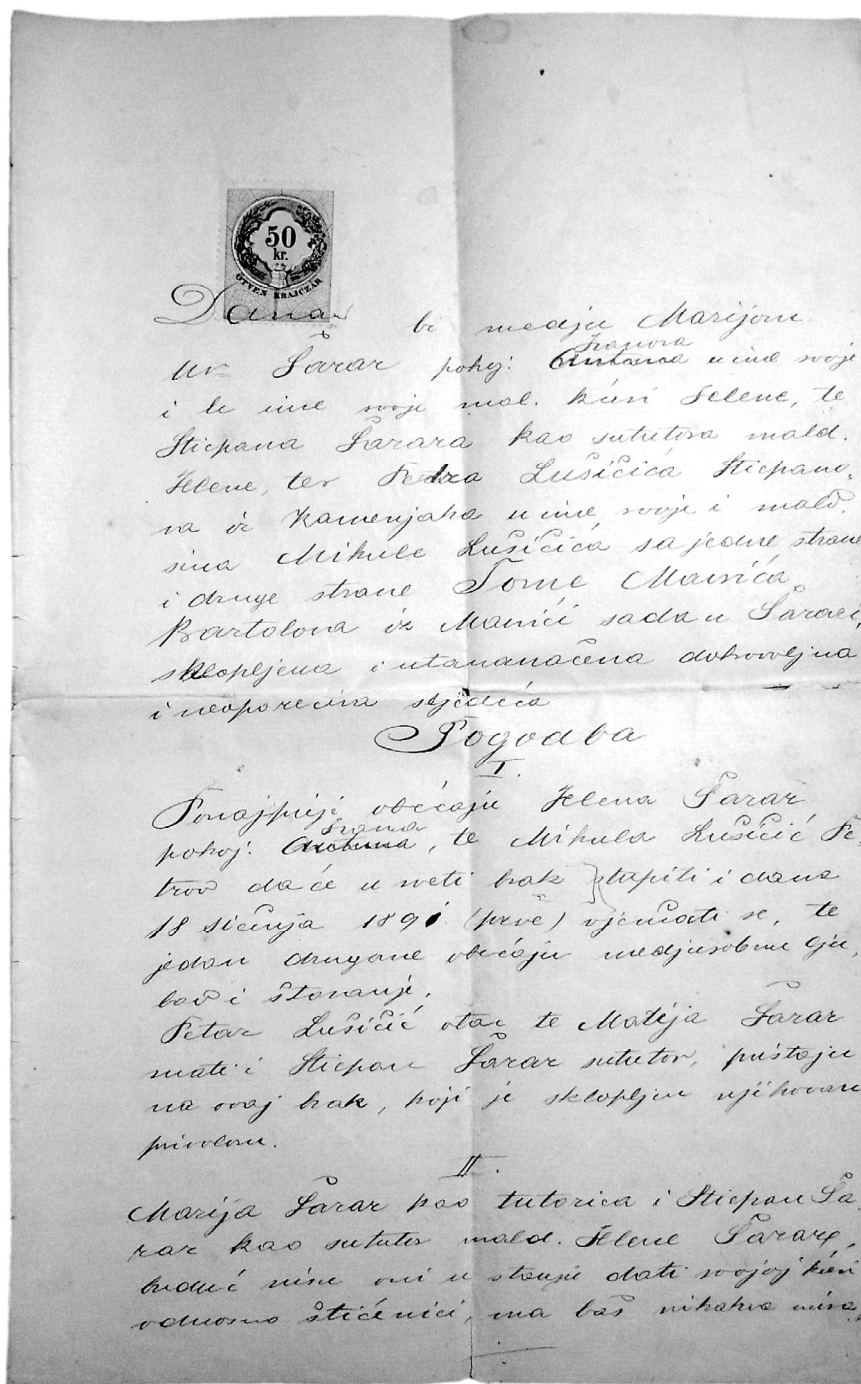
Grižane, 7. siečnja 1891.

*U ime mal. Mikule
Lušičića
otac
X. Petar Lušičić
Stipanov
po punomošću
Tomo Mavrić
Bartolov*

*U ime mald. Jelene i Julke
Šarar
te mal. Kate sada udate
Mavrić
te u ime svoje
X Marija Šarar Ivanova
tutorica
punomošću
svjedok
Stiepan Šarar, tutor
Miho Mavrić, svedok*

Prijepis Pogodbe između Marije Šarar, Stjepana Šarara, Petra Lušičića i Tome Mavrića od 7. 1. 1891., pročitao: Ivan Barbarić.

Predmet ove Pogodbe dosta je složen predbračni dogovor između dvoje roditelja malodobnih mladenaca s jedne i s druge strane Tome Mavrića, muža Jelenine sestre Kate, koji se očito priženio u kuću svoje supruge, odnosno njene majke Marije (... *živi šnjima u zajednici, te podupira nju i djecu...*). U dokumentu se izričito navodi da Jelena nema... *baš nikakva miraza...*, a Tomo Mavrić... *obvezuje se dati njoj običnu robu i škrinju*. Naime, miraz se najčešće sastojao od osobnih predmeta, odjeće i posteljine koju je mlada donosila u škrinji u kuću ženika. Tomo Mavrić je preuzeo i druge obveze prema Jeleni (... *platiti vas običajni svatbeni trošak...*). Premda u drugom članku Pogodbe stoji kako se Tomo Mavrić... *obvezao dati...* 160 forinti, zemljište i platiti troš-

Slike 10.-13. Faksimil Pogodbe između Marije Šarar, Stjepana Šarara, Petra Lušićića i Tome Mavrića od 7. siječnja 1891. U vlasništvu obitelji Barbarić, Grižane.

sa, a druge strane što sel Marije Farar -
 Toma Marije Bartolov sinu i njegovim
 rođacima, te poskupiva nje i djecu, i što se
 obvezao dati mučnu trošak svatbenu za
 malol. klemu te u gotovinu 160 f. jednako
 šest deset forinti, te ustupiti njoj u cilosti parcel
 b. upisanu u z. z. b. 208. obine knjižne
 prave "Luha", obuzi del. što se medji sa
 Stjepanom Farar, toja mi u čim kćerka mal
 klemu Farar ustupjamo, imovjimo i olajim
 u neograničeno vlastništvo kćerku Tomi
 Marije Bartolov nas čio nehotimati
 upisanu u z. z. b. 208. obine knjižne, što
 mal. klemu Farar puma unučanici slov.
 br. kot. suda u Marini od 11. studena 1886
 b. 4137 III. 94. 1885. priprata, ovie čista gni
 1886. parceli pod b. pa obvezujućim
 Tomi Marije da more taj na nje pripadaju
 si čio po odobrenju ore povodbe po nadležnom
 sudu, u quantu knjiga na nje i ne pripa
 sate.

III.

Ja Toma Marije Bartolov puma u
 vlastništvo čio imetka što upada u malol.
 klemu Farar i koji je upisan u z. z. b. 208
 obine knjižne, i obvezuje se sa mal. klemu
 Farar platiti nas, običajni svatbenu trošak,
 maolaj obvezuje se mal. klemu Farar u ovom
 supruku imovinu nje čihati kćerku ili naspu
 njihovine u gotovinu svatb. od 160 f. jednako
 šest deset fr - i to raku od tri godine
 razne u studnu 1891 - 50 f. u studnu 1892

kove svadbe, iz daljeg teksta doznajemo da je sve to zapravo vlasništvo obitelji Šarar u koju se priženio. Stoga je ispravno zaključiti da Tomo zapravo treba otkupiti od Jelene jednu zemljišnu parcelu. To potvrđuje i odluka Kraljevskog kotarskog suda u Crikvenici koju donosimo u nastavku. Tomo je trebao Jeleninu mladoženji Mikuli, odnosno Jeleninim i Mikulinim nasljednicima platiti iznos od 160 forinti u roku od od tri godine. Na taj je način Jelena, odnosno njen mladoženja dobio dio miraza u zemlji (parcelu *Suha*), a dio u novcu.

Premda su Vinodolci koliko god je to bilo moguće nastojali očuvati imanje u što većoj površini i isplatiti jednoga od nasljednika, to im je donosilo i veliku financijsku obvezu. U ovome slučaju Tomo Mavrić očito je jedva mogao prihvatiti obvezu da u trogodišnjem roku isplati 160 forinti. Vidimo da se zemlju nastojalo pod svaku cijenu zadržati u obitelji i nije se željelo prodati trećoj osobi, pa makar i uz ogroman napor. Ovo potvrđuje prethodnu tvrdnju da su se Vinodolci bojali dijeljenja zemlje te su nastojali izbjeći usitnjavanje parcela. Nasljedno pravo rješavalo se formalnim otkupom, što se reguliralo sklapanjem kupoprodajnog ugovora te gruntovnom uknjižbom prava vlasništva. U nastavku donosimo prijepis Odluke Kraljevskog kotarskog suda u Crikvenici kojim se nalaže provođenje prethodno sklopljene pogodbe. Odluka je pisana na tiskanom obrascu.

ODLUKA.

*Obava odluke ovog kr. kot suda
od 5/3 1899. broj 906 gr. zatim*

*Na temelju kupoprodajnog
ugovora od 2/3 1899. i krstnog
lista od 3/2 1898.*

*za odmjerivajje pristojbe jurve podnošeni
dozvoljuje se uknjižba prava vlasništva na dio ne-
pokretnostih upisane na ime Jelene*

Lušičić rođj. Šarar

u gruntovnom napisniku (uložka) br. 208

općine Grižane na korist Tome

i Kate Mavrić

za kupovinu od 50 f.

ter se obava nalaže gruntovnomu uredu.

Molba i krstni list pridržaje se u spisih.

Ovjerovljeni prepis kupoprodajnog

ugovora i uručbenice

stavlja se u sbirku ispravah.

O tom se napisi obavješćuju molitelj *Marija Šarar ugovarat. uručbenice, Tomo i Kata Mavrić* uz povratak potvrđen *og ugovora, Jelena Šarar udata Lušičić, kr. finan. ravnateljstvo u Ogulinu i kr. porezni ured na Sušaku uz priklop prepisa ugovora.-*

Kr. kotarski sud kao
gruntovna oblast.

U Cirkvenici dne 17. ožujka 1899.

Kr. kotarski sudac:

(potpis nečitljiv)

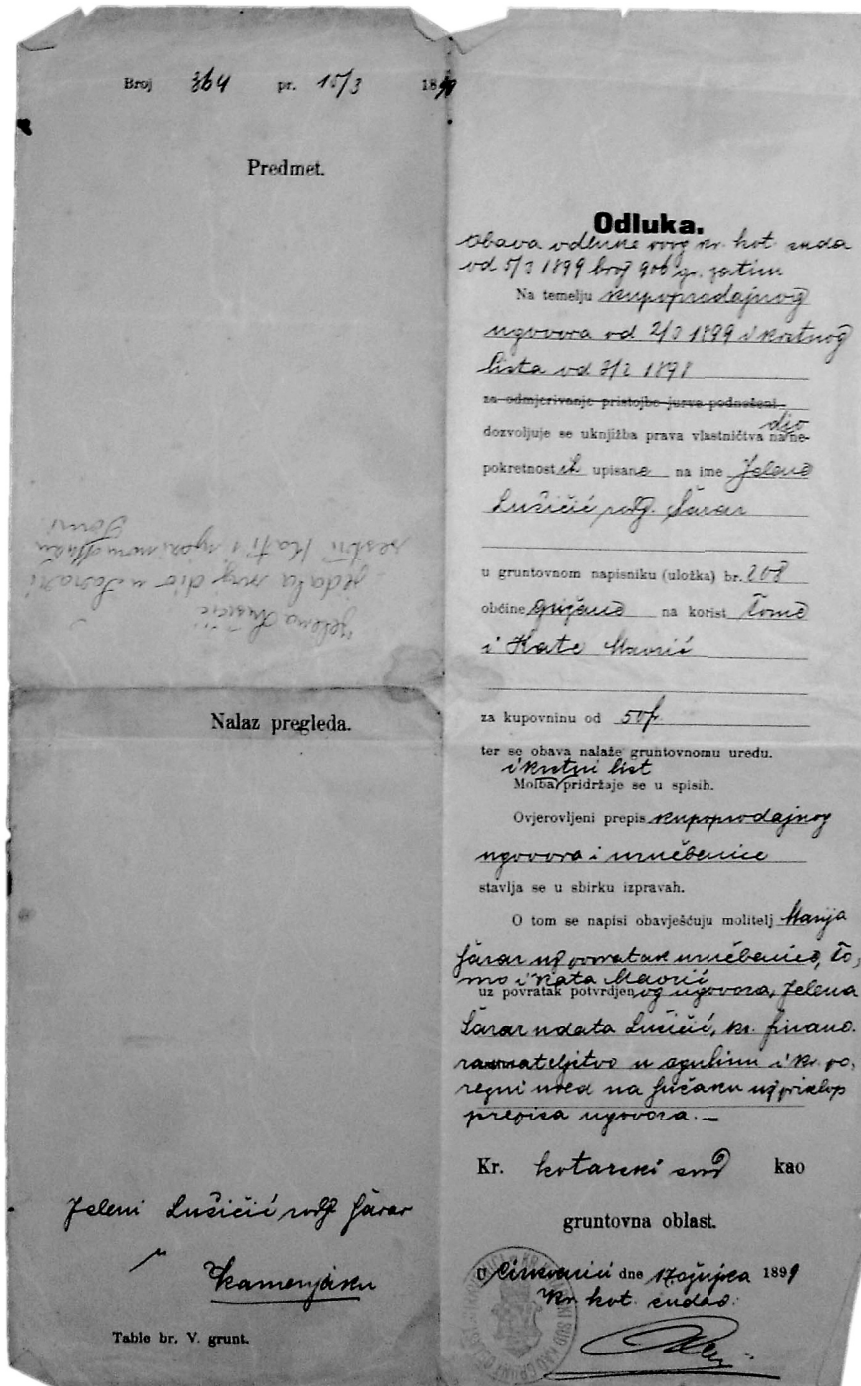
(pečat: KOTARSKI SUD – KAO GRUNT. OBLAST U
CIRKVENICI)

Prijepis Odluke Kraljevskog kotarskog suda u Crikvenici izdane na tiskanom obrascu,
pročitao: Ivan Barbarić

Djevojke su prilikom udaje dobivale dotu, miraz koji se sastojao od odeće, posteljine, namještaja, novca, ali i zemlje. Kćeri su isto kao i sinovi mogle naslijediti zemljišnu parcelu. To vidimo iz prijepisa Pogodbe sastavljene 1891. godine, u kojoj se navodi da malodobnoj Jeleni Šarar pripada parcela zvana *Suha* kao nekretnina upisana u z.z. br. 208. Općine Grižane. Ova parcela i novčani iznos od 160 forinti čine njen miraz, koji ostaju Jelenino vlasništvo. Ovo se ponovno potvrđuje u 4. članku Pogodbe pretpostavljanjem situacije da Jelenin budući muž Mikula Lušičić umre prije nje te bi joj u tom slučaju pripao cijeli miraz. To bi joj omogućilo ponovnu udaju, s obzirom da su miraz i njegova veličina imali značajnu ulogu prilikom sklapanja braka.

Zaključak

U drugoj polovici 19. stoljeća u Vinodolu već je gotovo nestao zadružni način života u velikim obiteljima, na velikom gospodarstvu čiji su vlasnici bili svi članovi obitelji. Prevladalo je privatno vlasništvo, premda se još i kasnije, sve do sedine 20. stoljeća, mogu naći neki oblici zajedničkog života pripadnika više generacija. Primjer toga je pet članova obitelji Šarar-*Matini* iz zaseoka Šarari (svekrva s dvije snahe i njihovom djecom), koji su zajedno živjeli između dvaju svjetskih ratova. Zajednički život pružao je sigurnost, a više ruku moglo je napraviti više posla na gospodarstvu, pa je bilo lakše prehraniti se. To su bili neki od razloga koji su držali na okupu članove obitelji različitih

Slika 14. Faksimil Odluke Kraljevskog kotarskog suda od 17. ožujka 1899. U vlasništvu obitelji Barbarić, Grizane.

generacija i nakon što je zadružni način života u Vinodolu gotovo iščeznuo, a usitnjavanje parcela mnoge nagnalo da zauvijek napuste rodni kraj i zapute se na rad.

Vinodol je bio poznat po brojnom iseljavanju u 19. i 20. stoljeću. Oskudica je mnoge nagnala preko oceana u zemlje Južne i Sjeverne Amerike, a oni koji su ostali brižno su čuvali zemlju koju su naslijedili od predaka. Zato se, kad god je to bilo moguće, nastojalo sačuvati parcele na okupu i što manje djeliti ih. Pribjegavalo se novčanoj isplati jednoga od nasljednika. Oporuka Andre Stipaničića (od 18. veljače 1855.) jedan je od primjera kako su se Vinodolci snalazili da bi smanjili diobu, a da pritom svi nasljednici budu zbrinuti. Andre Stipaničić je jednoga od sinova priženio *na dobar grunt* te je svoj imetak, umjesto na pet, razdijelio na četiri dijela: trojici sinova i unuku. Prethodno ih je obvezao da novčano isplate njegova četvrtog sina. Time je smanjen broj nasljednika zemlje, pa su i parcele bile ipak nešto veće, što je značilo da će njihove obitelji imati veći prihod i bolje uvjete života. Sličnu namjeru imala je i Marija Šarar kad je 1891. godine udavala Jelenu, jednu od svojih triju kćeri. Nastojala je tada sačuvati grunt, a ujedno i kćeri dati miraz, pa je njen prvi zet, koji se priženio u njenu kuću, morao novčano isplatiti Jelenu. Pa ipak, koliko god nastojali smanjiti ili usporiti usitnjavanje zemljišnih posjeda, taj se proces i dalje neminovno razvijao. Njegova posljedica bile su ekonomske migracije uslijed čega se koncem 19. i početkom 20. stoljeća smanjio broj stanovnika u cijelome Vinodolu.

Literatura i izvori

BALAS, Zlatica. 2004. *Zabralске bure. Adamić*. Rijeka. 18.

ČAPO ŽMEGAČ, Jasna. 2001. Od lokalne do nacionalne zajednice: seljačka društvena struktura. U: Hrvatska tradicijska kultura. Ur. Zorica Vitez i Aleksandra Muraj. *Barbat*. Zagreb. 497–542.

Odluka Kraljevskog kotarskog suda od 17. ožujka 1899. 1899. Zbirka obitelji Barbarić. Grižane.

Oporuka Andre Stipaničića. 1855. Zbirka obitelji Barbarić. Grižane.

Pogodba između Marije Šarar, Stjepana Šarara, Petra Lušičića i Tome Mavrića. 1891. Zbirka obitelji Barbarić. Grižane.